

Bevezetés

Információ és ügynökhálózat nélkül nincs titkosszolgálat. Az ügynök jelentések az olvasó számára gyakran hiányosak, kuszák, előzmény nélküliek és követhetetlenek, mégis a történelem apró szubjektív morzsáiból, mint megannyi hétköznapi részecskéből áll össze az egész, a tények és körülmények azon összessége, amely értékelhető következtetésekhez vezethet az utókor számára.

A jelentések megrendelői, kezelői és felhasználói gyakran nem éppen hizelgő szerepben tűnnek fel, határozott politikai igénnyel lépnek fel a feladatukat önként vagy kényszerből vállaló ügynökökkel szemben, ítélik és szankcionálnak sematikus hatalmi szempontok szerint, esetünkben – amint majd láthatják – a forradalomhoz vagy az ellenforradalomhoz való viszony, az új rendszerhez való lojalitás vagy annak kritikus elvetése alapján. Az ügynök gyarló, még ha hazafias alapon szervezték is be, jól tudja, amikor baráti, kollegiális, társasági kapcsolatait közli az állambiztonsági szervekkel, értékes támpontokat nyújt a beszervezésekhez, vagy éppen saját maga, netán egy másik ügynök ellenőrzéséhez. A veszély vállalása egyúttal önvészélyes is: bármikor szembekerülhet önmagával, megsemmisülhet lelkileg, erkölcsileg, szellemileg, fizikailag.

1945 és 1990 között kb. 160 ezer hálózati tagja volt az állambiztonsági szolgálatot ellátó szervezeteknek. Közülük kb. 70 ezret kizártak különböző okok miatt. A gépi nyilvántartásban kb. 56 ezer személy neve maradt meg. Közvetlenül a rendszerváltás előtt, 1989 nyarán a BM. III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség hálózati személyeinek létszáma 8.478 volt. (Közülük ügynök: 219, titkos megbízott: 7203, titkos munkatárs: 1056). A III. Főcsoportfőnökség hivatásos állományának létszáma (operatív + alkalmazott) 1962 és 1989 között átlagosan 5-6 ezer fő volt. A hivatásos állomány 31, a hálózati személyek 23 százaléka volt párttag.

Miben különbözött a legtermékenyebb, a legaktívabb, a legtöbbet vállaló újságíró ügynök sajátos, különös világa az élet más területein mozgó megannyi sűrű átlagostól?

Nyüzsgő nagyvilági életet élt, keveset aludt, rohanva habzsolta az eseményeket, mindenütt ott volt, mindenkit ismert, mindenről jelentett. Politikusok, művészek, színészek, tudósok, sportolók, bázongoristák, artisták, sztepptáncosok, ripacsok, stricik, főpincérek, kávéházak és kiskocsmák oszlopos figurái, az éjszakai élet hírességei és nappali pillangók egyaránt baráti, ismeretségi körébe tartoztak. Könnyen és gyorsan írt, hol komolyan, hol lezseren. Gyakran mindenkit megelőzve, elsőként szerez hírt egy várható eseményről és robbantja a lapok információs rovatait. Helyenként pedig pletykál, híresztel, legendákat és ellenőrizetlen információkat ad tovább. Ismerte a rivalda fényben szereplők emberi gyengeségeit, gyarlóságait, adomázott és suttogott is pásztorórákról, ivászatokról, legendás nőügyekről, szerencsejátékosokról, hamiskártyásokról, pénzhajhász karrieristákról, sikkasztókról, csalókról.

Senki sem tartott oly közelről leleplező tükröt a magyar újságíró társadalom történései elé 1956 és 1974 között mint ő, tőle tudjuk például, hogy mi történt a Magyar Újságírók Országos Szövetségében és a Magyar Írók Szövetségében 1956 októberében és novemberében, majd a kádári konszolidáció éveiben. Listát készített például az angol-, a német-és oroszbarát újságírókról, a bal-és jobboldaliakról, az urbánusokról és a népiesekről, a Gestapó és a KGB besúgóiról. Pártay Tivadaron kívül doktorálhatott volna Tamási Áronból, Sarkadi Imréről, Szabó Pálból, Veres Péterből, Déry Tiborból, Ungvári Tamásból, Boldizsár Ivánból és másokból.

Amikor megkezdtem a tanulmányom alapjául szolgáló források megismerését az ÁBTL-ben, kiindulási pontként fogadtam el – más kutatókhoz hasonlóan – Rainer M. János Széchenyi-díjas történésznek, a Magyar Tudományos Akadémia doktorának, az 1956-os Intézet volt főigazgatójának azon kutatási eredményét, melyben kellő indoklással a "Varga", "Varga Sándor" és „Meszlényi”, "Meszlényi Károly" fedőnevű ügynökök azonosságára utal Dömötör László személyében. (Rainer: "Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei 1957-1989", Budapest, 1956-os Intézet, 2008.)

Míg ő mindössze egy helyütt tett egy kis kérdőjelet ("?) "Meszlényi" neve után, én a kutatómunka előre haladásával egyre többet tettem. "Meszlényi"-ben egy másik, szintén újságíró, bő termésű ügynököt

véltem felfedezni. Több tisztázatlan nyomon indultam el, több szempontból is vizsgálódom, ám amíg ezt az aprólékos elemző munkát nem fejeztem be, nem lehet teljes bizonyosságú végkövetkeztetést levonni. Ha Dömötör ügynöknek "kiemelkedő teljesítményében" osztoznia is kell "Meszlényivel", akkor is recorder marad azzal a jelentés mennyiséggel, amely hét kötetben olvasható az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában: 3.1.2. M-27843 + /1-4. dosszié, illetve 3.1.2. M-33169 + 1. dosszié.

Egy-két "Meszlényi" jelentést lefűztek ezekbe a dossziékba is az állambiztonsági tisztek, mint például az M-278343 jelzetű 200-201. oldalára, vagy az M-27843/1. 51-52. oldalára. Erősítve ezzel azt a feltételezést, hogy a "Varga", "Varga Sándor" és a "Meszlényi", "Meszlényi Károly" fedőnevek mögött egy valós személy azonosítható: Dömötör László, volt hírlapíró. Ismétlem: ma már úgy látom, valószínűleg két hálózati személyről van szó, a másik is hasonló időben, hasonló körben mozgott. Nem nevezhetem meg mindaddig, amíg minden szükséges bizonyíték nem áll rendelkezésemre.

A kutató munka mindenkor az új felfedezések sora: a frissítéseké, a javításoké, az okulásoké, az új ismeretanyag bővüléséé és az abból levont új következtetéseké. Innen a kutatás minden szépsége és az ismeretterjesztés izgalma.

Természetesen a különleges teljesítményt nyújtó ügynökök személyénél is fontosabb az az állapotrajz, amelyet jelentéseikben koruk társadalmi, politikai, emberi viszonyairól, s azok változásairól felvázolnak. Egy-egy húsz soros jelentés sokszor kifejezőbb, hatásosabb, megkapóbb, mint néhány hivatásos történész évtizedekkel későbbi, szárazan elvont nagydoktori disszertációja.

Ez a kötet azonban mást is tartalmaz.

A szerző személyesen megélt élményeit a rendszerváltás idejéből, így például fejezeteket az MDF megalakulásának viharos történetéből, először publikált dokumentumokat és fényképeket; Antall József miniszterelnök életútját és politikai pályáját, id. Antall József ny. miniszter megpróbáltatásait és vívódásait. Közli ifj. Antall József 1968-ban írt három levelét Kádár Jánoshoz, Fock Jenőhöz és Benkei Andrásához. Még fontosabb Grósz Károly pártfőtitkárhoz 1989 decemberében írt levele, s az ezzel kapcsolatos levelezése az MSZMP KB illetékeseivel 1990 márciusával bezárólag.

Ezzel a levéllel **Antall József** nyitott, megelőzve az ellenzék más vezetőit, s felvázolta a **vértelen, békés átmenet lehetőségét**. Úgy tartotta, hogy a megtisztult MSZMP alkotó és politikai ereje a hazai reformpolitika egyik alapkövetelménye, amely biztosan szilárd szövetségeseket fog szerezni, s a nemzet érdekében létre jöhet olyan erő-egyensúly, amelyben elképzelhetővé válik a történelmi kompromisszum, a politikai közmegegyezés; visszaszerezhetjük hitelességünket a világ előtt politikailag, gazdaságilag, erkölcsileg. Ezt a levél legfontosabb részében így fogalmazza meg:

„Feltétlenül szükség van az MSZMP belső tisztázódására, tagjainak alkotó és politikai erejére, mert e nélkül nincs sikeres megújulás, ez a hazai reformpolitika egyik alapkövetelménye.

De az is szükséges, hogy feladják a mindent jobban tudás illúzióját, ne tekintsék az egyes ember „fejlődésének” csúcsát a kommunista politikai ideológia maradéktalan vállalásával azonosítva. Erre nincs okuk, ez sohasem vezet reális politikai szemlélethez, de még emberi magatartáshoz sem. Nem helyes egymás lejáratására törekedni. Arra van szükség, hogy mindazok, akiknek első a nemzet és a magyar nép sorsa, azok mindent kövessenek el egy olyan erő-egyensúly létrehozására, ami mellett az elkövetkező esztendőök minden esélyével számolva javulhat pozíciónk a világban. Olyan belső és külső képünk legyen, ami hitelképesse tesz bennünket politikailag, gazdaságilag és erkölcsileg. Egy hátsó gondolatok nélküli, fondorlatosság mellőzésével vallott és gyakorolt politika biztosan szilárd szövetségeseket fog szerezni az Önök pártjának és elképzelhetővé válik a nemzeti racionalizmus alapján a történelmi kompromisszum, a politikai közmegegyezés.”

Ennek alapján készültek egyesek – köztük a BM III Állambiztonsági Főcsoportfőnöksége – MSZMP-MDF kormányzásra. Ma már jól tudjuk, hogy miért nem lett így.

A kötetben a szerző – feltáró és ismeretterjesztő jelleggel – felvázolja a magyar állambiztonság szervezeti és intézménytörténeti rendszerét (1944 – 1990), megnevezi az egyes területek vezetőit, különös tekintettel a politikai rendőrségre: a III/III Csoportfőnökségre és annak jogelődjeire.

Őszinte köszönet illeti Cser Ferencet – immár a hatodik digitális kötet – könyvészeti és tipográfiai munkájáért.

A Szerző